

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מכל מקום ערל אסור, לכן אמר, דבדין ערל ובן נכר, שוים משה שהוא לוי ויש לו מעשר ראשון ואהרן בתרומה, שניהם אסורים בערל, כמו קדשים ופסח, ודו"ק. או יתכן, דמרמז, בבן נכר שנתנכרו מעשיו לשמים, וכמו בתרגום אונקלוס בר ישראל דאשתמיד, היה חלוש דעתו דמשה, שבן גרשום ימכור לעבודת גילולים (בבא בתרא קט, ב), ולכן היה אז במדרגה שהיה שוה לאהרן, ומוכן כמו אהרן, ודו"ק².

[סג]

(יב, מג) ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו:

מדוע מתרגם אונקלוס דבן נכר היינו ישראל משומד

(יב, מג) כל בן נכר לא יאכל בו. אונקלוס³ תרגם כפי המדרש

² תמצית דבריו: בכל התורה כתוב וידבר ה' אל משה "ואל" אהרן, שהפסיק בין משה לאהרן, [שבאמת לא דיבר לאהרן, אלא דיבר ה' למשה שיאמר לאהרן], ורק כאן כתוב למשה ואהרן. והטעם בזה: א. לרמז, שכמו בקרבן פסח זר וערל אסורים בו, כך שוה משה שמעשר שלו, לאהרן שתרומה שלו, שכשם שתרומה אסורה לזר ולערל, כך גם מעשר ראשון - לפי רבי מאיר. ועוד יש לפרש, שכששמע משה רבינו ע"ה שכל בן נכר לא יאכל בו, חלשה דעתו, שידע שבן בנו ימכור עצמו לעבודה זרה, וירד במדרגתו, והיה שוה לאהרן ומוכן לנבואה רק בדרגת אהרן.

[סג]

³ [סג] (שמות יב, מג) ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו, ע"כ. תרגם אונקלוס וז"ל "ואמר ה' למשה ואהרן דא גזירת פסחא כל בר ישראל דישתמד לא ייכול ביה" ע"כ. הנה מתרגם, דבן נכר הוא ישראל שהשתמד, והוא על פי מדרש מכילתא דז"ל (מסכתא דפסחא, פרשה טו) "כל בן נכר לא יאכל בו. אחד ישראל משומד, ואחד גוי במשמע, שנאמר כל בן נכר ערל לב (יחזקאל מד, ט) ע"כ. פירוש, דכתיב (יחזקאל מד, ט) "פה אָמַר אֲדֹנָי ה' כָּל בֶּן נֹכַר עֶרְל לֵב וְעֶרְל בָּשָׂר לֹא

פרשת אכילת פסח מצרים

שמות יב, מג - נ

פסקאות: סב - ע

[סב]

(יב, מג) ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו:

בכל התורה, כשכתוב וידבר ה' למשה ואהרן, כתוב "ואל" אהרן, ורק כאן כתוב "אל משה ואהרן"

(יב, מג) ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח. לפלא¹, דבכל התורה, בין בדיבור בין באמירה, כתוב אל משה ואל אהרן, לבד פה כתוב משה ואהרן. ויתכן, למאי דאמר פרק הערל (יבמות עד, א), דלרבי מאיר דמעשר ראשון אסור לזרים, אף דלטמאים שרי,

¹ [סב] (שמות יב, מג) ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו, ע"כ. יש לדקדק, מדוע הוה הכתוב משה לאהרן, ובכל התורה, בכל מקום שדיבר ה' אל משה ואל אהרן דקדק הכתוב לכתוב "אל משה ואל אהרן" בין בדיבור, דהיינו כשכתוב "וידבר ה' אל משה ואל אהרן" ובין באמירה, כשכתוב "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן" [כיון שאמרו חז"ל (ספרא, דבורא דנדבה, פרשה א, ב) שלא דיבר ה' אל אהרן, אלא דיבר למשה לאמר לאהרן, ואהרן אינו שוה למשה לכן הפסיק וכתב "אל" אהרן]. ובכל המקומות שכתוב בתורה "משה ואהרן", אין זה כאשר דיבר ה' אל משה, אבל כשה' דיבר אל משה ואהרן, כתוב "אל" להפסיק ביניהם.

ונראה על פי שיטת רבי מאיר ביבמות (עד, ב) שמעשר ראשון אינו כחולין, ואסור לזרים ולערל, אף על פי שמותר לטמאים, וזה בא הכתוב לרמז, דכתב כאן לענין פסח שאסור לזרים, דהיינו לבן נכר, כדכתיב כאן, וכן אסור לערל כדכתיב להלן (פסוק מח) וכל ערל לא יאכל בו, ובזה שוים משה שמעשר ראשון שלו לאהרן שתרומה שלו, שגם מעשר ראשון אסור לזרים ולערל, לכן כתוב "משה ואהרן", היינו זכויות משה ואהרן במעשר ותרומה שאסור לזר ולערל, שוים לפסח שאסור לזר ולערל.

עוד נראה, דכששמע משה רבינו ע"ה "כל בן נכר לא יאכל בו" וידע שבן בנו גרשום ימכור עצמו לעבודה זרה, כדאיתא בבא בתרא (קט, ב), חלשה דעתו וירד במדרגתו, לפיכך היה שוה למדרגת אהרן.

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[סד]

(יב, מד) וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִם יֵאָכֵל בּוֹ:

מדוע כתוב "עבד איש", הרי אין הבדל אם הוא עבד של איש, או של אשה

(יב, מד) וכל עבד איש מקנת כסף כו'. הנה⁵ הר"מ הלכות עבדים

משומד שלא יאכל, לפיכך, אונקלוס שדרכו לפרש פשוטו של מקרא, מפרש ישראל משומד, שזהו פשוטו של "לא יאכל", אבל המדרש מפרש גם על גוי, והיינו דלא יאכיל. ולפי זה מצאנו מקור נפלא לפסק הרמב"ם מדברי המכילתא ממש, דהרי מפורש במכילתא שכולל גם גוי, ועל כורחך הכונה שישאל לא יאכלנו].

⁴ תמצית דבריו: הטעם שאונקלוס מתרגם "בן נכר" ישראל משומד, ולא מתרגם כפשוטו, דבן נכר היינו גוי, משום דאם הוא אזהרה לישראל שלא יאכיל גוי, היה לכתוב "לא יאכל", ואם הוא אזהרה לגוי עצמו שלא יאכל, הוא אינו בכלל דת ישראל שהתורה תצוה עליו מצוות, לכן בהכרח הפירוש הוא ישראל משומד, שהזירה אותו תורה שלא יאכל קרבן פסח.

[סד]

⁵ [סד] (שמות יב, מד) "וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִם יֵאָכֵל בּוֹ", ע"כ. יש לדקדק מהו "איש" דכתיב בקרא. דאין לומר שיש הבדל בין איש שקנה עבד ובין אשה שקנתה עבד, אם כן ליכתוב "וכל עבד מקנת כסף ומלתה אותו", ומהו לשון עבד איש. וכבר עמדו על זה בגמרא (יבמות מח, א) וז"ל "כתיב: כל עבד איש מקנת כסף, עבד איש ולא עבד אשה, אלא עבד איש אתה מל בעל כרחו, ואי אתה מל בן איש בעל כרחו" ע"כ. הנה למדו חז"ל דהא דכתיב "איש" בא ללמד, דדוקא עבד איש אתה מל בעל כורחו, ולא בן איש.

ודברי הש"ס סתומים וחתומים, מה התכוונו בזה. ובלשון ראשון פירש רש"י וז"ל "אעבד שלקחת מן העובד כוכבים אתה מל בעל כרחו של עבד, ואי אתה מל בן עובד כוכבים בעלמא, דלאו עבד, בעל כרחו" עכ"ל. פירוש, ד"איש" בא ללמד, שדדוקא אם אתה קונה עבד שהוא איש בעצמו, אתה מל אותו בעל כורחו, אבל אינך יכול למול בעל כורחו בן של איש, דהיינו בן של גוי בעלמא, לכן כתוב "עבד איש", שהעבד בעצמו שהוא איש, אתה מל בעל כורחו, ולא בנו של איש גוי [וכיון שרק איש מוליד, כתוב איש

(מכילתא, מסכתא דפסחא, פרשה טו), כל בר ישראל דאשתמד, משום שהפשט לא יתכן, דעל מי קאי האיסור, אם על ישראל המאכיל לבן נכר כמו שכתב הרמב"ם (קרבן פסח ט, ז), הוה ליה למיכתב לא יאכיל לבן נכר, ואם על בן נכר עצמו, הלא אינו תחת הדת שתהא האזהרה עליו, שהדת מדבר אל ישראל, ופשוט⁴.

יבוא אֶל מִקְדָּשִׁי לְכָל בֶּן נָכָר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ע"כ. ופשט הכתוב הוא כפי שפרשו כל המפרשים כהרד"ק, וז"ל "בן נכר אשר בתוך בני ישראל - זה שאני אומר בן נכר, איני אומר על הגוים, כי אין צריך לומר זה, אלא בעבור בן נכר אשר בתוך בני ישראל" עכ"ל. הנה מפורש ביחזקאל, דבן נכר יכול להיות גם ישראל משומד, לכן מפרש המכילתא דבן נכר דכאן הוא גם ישראל משומד.

והנה במכילתא פירשו דהוא "גם" ישראל משומד, ולא "רק" ישראל משומד, וזה על פי הכתוב ביחזקאל, דבן נכר יכול להיות ישראל משומד, אבל יש לדקדק מדוע אונקלוס תרגם דבן נכר דהכא הוא דוקא ישראל משומד, דאף על פי שמצאנו שבן נכר הוא ישראל משומד, מכל מקום אינו בהכרח לפרש כן, ואפשר לפרש כפשוטו דבן נכר היינו גוי, דגם המכילתא פירש שהוא "גם" ישראל משומד.

ואם תאמר דאין התורה מזהירה לגויים אלא לישראל, יש לומר, דהזירה תורה לישראל שלא יאכיל גוי, וכן מפרש הרמב"ם (קרבן פסח ט, ט) וז"ל "המאכיל כזית מן הפסח בין מפסח ראשון בין מפסח שני למומר לעבודה זרה, או לגר תושב או לשכיר, הרי זה עובר בלא תעשה" עכ"ל, [ובקריית מלך הביא מקור לפשט זה מדברי הירושלמי (מגילה א, יא) שאמר רבי לאנטונינוס לפני שהתגייר שלא יאכלו מקרבן פסח דכתיב "כל ערל לא יאכל בו", וכן משמע בפסחים (ג, ב) דאמר דגוי אחד אמר שאכל מקרבן פסח, אף על פי שכתוב כל ערל לא יאכל בו].

ונראה, דאם כפשט הרמב"ם, היה לכתוב "לא יאכיל", ואם היא הזהרה על הגוי עצמו, הוא אינו בכלל דת ישראל שהתורה תצוה אותו בתורה שלא יאכל, אלא על כורחך דפשט הכתוב הוא על ישראל משומד, שציותה עליו תורה שלא יאכל, שאף על פי שפרק מעליו כל עול מלכות שמים, הוא מצוה ועומד, ויענש על עבירה שעושה אפילו שהשתמד.

[ומכל מקום במכילתא כולל גם גוי בכלל האזהרה של כל ערל לא יאכל בו, דבכל מקום ערל הוא גוי, וכולל הכתוב גם אזהרה על ישראל שלא יאכיל את הגוי, אלא שכתוב בלשון "לא יאכל", כיון שהאזהרה היא גם על ישראל

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

למעט בן איש. כנ"ל].

ועוד פירש רש"י וז"ל "לשון אחר ועיקר, עבד איש, הכי קאמר, עבד שהוא איש, אף על פי שהוא גדול וכן דעת, ומלתה אותו בעל כרחו, ואי אתה מל בן [שהוא] איש, גר הבא להתגייר, אין לו כח למול בנו גדול בעל כרחו, דגבי בני כתיב (פסוק מח) המול לו כל זכר, ולא כתיב בהו איש, וגבי עבד כתיב איש למעוטי בן" עכ"ל. פירושו: הא דכתיב עבד "איש", בא ללמד, דלמול "איש", היינו גדול בעל כרחו, אפשר רק אם הוא עבד שלך, אבל גוי שבא להתגייר, ורוצה למול את בנו, אינו יכול למול בעל כרחו, אלא את בנו הקטנים, דכתיב להלן בפסוק מח, דאיירי בגר שבא לאכול קרבן פסח ובניו מעכבים אותו מלאכול, כתוב "המול לו כל זכר", דקדק שלא לכתוב "איש זכר", דדוקא זכרים קטנים מל האב שהתגייר בעל כרחו, ולא את בניו הגדולים, אבל הקונה עבד, מל אותו בעל כרחו אפילו הוא איש גדול.

העולה מזה, לפירוש א' בא למעט שלא ימול בן של גוי מעלמא אפילו קטן, ולפירוש ב' בא למעט שגוי שהתגייר, שלא ימול בנו גדול בעל כרחו, אבל מל את בנו הקטן בעל כרחו.

והנה שני פירושי רש"י צריכים עיון, דפירוש א' קשה, מהיכי תיתי למול קטן גוי בעל כרחו, מה תועלת היא בזה, הרי אין מגיירין בעל כרחו, ואם אביו לא התגייר, מהיכי תיתי שנמול קטנים גויים שצריך קרא למעטו, ולכן רש"י דחה פירוש זה. ולפירוש שני קשה, הראיה שהביא מדכתיב "המול לו כל זכר" שהאב שהתגייר מל את בניו הקטנים בעל כרחו, דהקשו התוס' הרי קרא זה איירי במילת זכריו המעכבת באכילת פסחים, דכתיב (שמות יב, מח) "וכי יגור אִתְּךָ גֵר וְעֶשֶׂה פֶּסַח לְה' הַמּוֹל לּוֹ כֹּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לְעֵשְׂתוֹ וְהָיָה פְּאֻזְרָח הָאֶרֶץ", וגר שהתגייר, אין בניו אפילו הקטנים מעכבים אותו מלאכול קרבן פסח, דכיון שהם גויים שלא נולדו בקדושה, אינם מעכבים את אביהם לאכול קרבן פסח. והטעם שנראה לתוס' בפשיטות שאינו מעכב, כיון שבנו הקטן הגוי אינו בכלל אכילת קרבן פסח, ואינו יורשו, ומדין עבדו, אינו עבדו, אם כן מהיכי תיתי שיעכבו מלאכול קרבן פסח, ועל כרחך קרא איירי בגר שנולדו לו בניו בקדושה, והם בני ישראל, ובא ללמד שבניו שנולדו בקדושה מעכבין אותו מלאכול קרבן פסח, ולא איירי בבנים שיש לגר בהיותו גוי, אם כן איך בא הפסוק "עבד איש" למעט שגר לא ימול בעל כרחו את בניו הגדולים, והרי אין מקרא האומר שמותר למול בעל כרחו את בניו הקטנים, אם כן הדרא קושיא לדכותא, מה כונת הש"ס "עבד איש אתה מל בעל כרחו, ואי אתה מל בן איש בעל כרחו".

ונראה על פי דברי הרמב"ם (עבדים ט, ט) שכתב, וז"ל "וכן [גוי] מוכר בניו ובנותיו, שנאמר (ויקרא כה, מה) מהם תקנו וממשפחתם אשר עמכם אשר הולידו בארצכם, וכל אחד מאלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר" עכ"ל הרמב"ם, נמצא שגוי שמכר את בנו הקטן לישראל הרי הוא עבד כנעני לכל דבר, ולמדה מהכתוב (שם) "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנוּ וּמִמְשַׁפְּחֹתָם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לְכֶם לְאֻחָזִים".

ויש להביא ראיה לדברי הרמב"ם מהסוגיא דשבת (קלה, ב), דאמרו שאם קנה עבד קטן בן יומו מהגוי, מל אותו ליום אחד ולא לשמונה ימים, ולמדוה מקרא. והנה קטן אינו יכול להקנות, ואינו נקרא "מקנת כסף", לפיכך על כרחך איירי קרא בקוניהו ממי שהקטן הוא שלו, והיינו אביו, או אדון שלו, שאביו מכרו לאחד, והישראל קוניהו ממנו, מכל מקום מוכח, שהאב יכול למכור בנו לעבד כנעני, והרי הוא עבד לכל דבר, "מקנת כסף".

ומכל מקום אין זו ראיה גמורה לדברי הרמב"ם שיכול האב למכור בניו לעבדים כנענים, דיש לומר דהסוגיא איירי שהאב יכול למכורו רק למולו, ושיהיה חייב במצוות, ומכח שיכול לגיירו יכול למכורו להיות עבד כנעני במילה, אבל למכורו שיהיה ערל, לא, אבל זה מוכח מדברי הספרא שיכול למכורו להיות ערל [כך מבואר בחידושי רבינו שמחה סימן מא בכונתו] דבתורת כהנים (ספרא בהר, פרשה ו סוף פרק ז אות ג) תניא וז"ל "מהם תקנו בנייהם ובנותיהם, הם עצמן מנין, ת"ל מהם תקנו עבד ואמה" ע"כ, מבואר שפשוט לספרא שיכול אדם למכור את בניו ובנותיו יותר מאת עצמו, וכשם את עצמו מוכר להיות ערל, כן את בניו ובנותיו.

אבל יש לומר שזה דוקא כשהאב גוי, אבל אם נתגייר הגוי אינו יכול למכור את בנו הקטן לעבד, שכיון שגר כקטן שנולד דמי ואין בנו יורשו (קידושין יז, ב) אינו יכול למכורו לעבד. ועל פי זה יש לפרש דברי הגמרא ביבמות (שם) "עבד איש אתה מל בעל כרחו, ואי אתה מל בן איש בעל כרחו" כדרך פירוש הראשון של רש"י, אלא שלא מיירי בקטן מעלמא, אלא בכך של גוי שהתגייר. וכך פירושו, דוקא עבד עצמו אתה מל בעל כרחו, אבל גר שהתגייר ומוכר לך את בנו, אינך מלו בעל כרחו. והיינו אי אתה מל בן איש, זה שהתגייר בעל כרחו, ומיושב מה שהקשינו על פירוש א'.

אבל באמת זה אינו נכון, דלא מסתבר שגר אינו יכול למכור את בנו הקטן אפילו שהתגייר, וכמו שפירש רש"י בפירוש ב', דדוקא את בנו הגדול אינו יכול למכור אבל את בנו הקטן יכול למכור, לפיכך פירוש ב' עיקר, וכן מוכח מהכתוב שגר מל את בניו הקטנים דכתיב (שמות יב, מח) "וכי יגור אִתְּךָ גֵר וְעֶשֶׂה פֶּסַח לְה' הַמּוֹל לּוֹ כֹּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לְעֵשְׂתוֹ וְהָיָה פְּאֻזְרָח הָאֶרֶץ" וכמו

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

גדול, יעויין רש"י. אך מה שהקשו תוספות (שם, ד"ה אלא) דאין זה, דבניו שלא נולדו בקדושה אינן מעכבין אותו מפסח, אתי שפיר, כמו שפירש חתני אברהם שיחי', דכיון דהזכות בידו אף לאחר גירות למוכרו לעבד כשהוא קטן, אם כשנתגייר האב, אז הבן שלו שלא נתגייר הוא כמו עבדו, וכן לא גרע מליד בית (בראשית יז, יב), ובתורת עבד מעכבו מעשיית פסח. ולכן כתוב (שמות יב, מח) המול לו כל זכר. ומסתמא כן, דכל זכות האב במכירה הוא מצד ענין זה שהזן ופרנס אותם בקטנותו. ורא"ש ריש קידושין (ד, א תוס הרא"ש ד"ה אבל) דקא מתזנא מנייהו, וכפירוש התוס' גיטין (מז, ב ד"ה ולביתך) דהנהוג כן, דרחמי האב על הבן ודרכו לזונו, ואטו משום דהאב נתגייר לא יזון בניו ובנותיו הקטנים שלא הטבילו, ונכון. לכל זה הערני חתני שיחי'.

פרק ט, ב דהעובד גילולים מוכר בניו ובנותיו לעבדים, והמה עבדים כנענים לכל דבר. וזה פשוט מאוד, דכולה שמועה דפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קלה, ב) מקנת כסף (בראשית יז, יב) שנימול לאחד, מבואר דלוקח עבד בן יומו מהעובד גילולים ואחר כך מטבילו, יעויין שם, ועל כרחין בקונה מהאב או מהאדון. ולא רק למוהלו ולהיות עבד כנעני דחייב במצוות דהוי כמו גירות יכול האב, אלא אף למוכרו לעבד ערל גם כן מצי, ויעויין תורת כהנים פרשת בהר (פרשתא ו פרק ג) אין לי אלא בנייהן ובנותיהן, הן עצמן מנין, אלמא דבניהן פסיקא טפי מהן עצמן. רק אם נתגייר האב, צריך עיון אם האב מצי למכור בנו לעבד, או כיון דאתגייר, תו אין בנו לנחלה (קידושין יז, ב), וכן אינו יכול למוכרו. ולפי זה הוי אתי שפיר לשון הגמרא (יבמות מח, א) עבד איש אתה מל בעל כרחו, ואי אתה מל בעל כרחו בן איש, הוא של איש שנתגייר, אי אתה מל בעל כרחו, אף שהוא קטן. אכן לא מסתברא ורק על

שהוא זן אותה" ע"כ, דרחמי האב על הבן, ודרכו לזונו. וכי מפני שהאב התגייר לא יזון בניו ובנותיו, לפיכך נשאר ביד האב הזכות למכור את בנו לעבד אפילו לאחר שהתגייר, וזכות זו נותנת לבנו דין ילדי ביתו, דמעכבו מלאכול קרבן פסח, ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

⁶ תמצית דבריו: הטעם שכתוב "עבד איש", מבואר בגמרא, דבא למעט "בן איש", שאינו יכול למולו בעל כרחו. ופירוש, שבא למעט בנו גדול של גר שהתגייר, שאין אביו יכול למולו בעל כרחו, אלא כשהוא קטן, כיון שבנו קטן מעכבו מלאכול בקרבן פסח אפילו שנולד שלא בקדושה. והטעם שבנו גוי מעכבו מלאכול בקרבן פסח, כיון שזכות האב הגוי למכור את בנו לעבד, הוא מחמת שזנו, ולכן גם כשנתגייר האב יש לו זכות למכור את בנו, שאפילו שנתגייר הוא ממשיך לזונו, וכיון שיוכל למוכרו לעבד, נחשב בנו הגוי כיליד בית וכעבדו, ולכן מעכבו מלאכול בקרבן פסח. לכן כתוב להלן "המול לו כל זכר", דאיירי בגר, שבנו הקטן הגוי, מעכבו מלאכול בקרבן פסח, ולכן יכול למולו בעל כרחו. ובא הכתוב כאן למעט, דאינו מל בעל כרחו "בן איש", היינו, בנו גדול של גר, אין אביו יכול למולו בעל כרחו.

שפירש רש"י.

ומה שהקשו התוס' על פירוש ב' של רש"י, דאין ראיה מהכתוב, דאיירי בבנים שנולדו בקדושה, אבל בני גר שנולדו שלא בקדושה בלאו הכי אינם מעכבים את הגר לאכול בקרבן פסח, דאינם עבדו, ואינם בכלל קרבן פסח, תירץ חתנו של רבינו, הגאון רבי אברהם לופטיבר זצ"ל, בעל זרע אברהם, שהטעם שבנו קטן של גר שנולד שלא בקדושה מעכבו מלאכול בקרבן פסח, כיון שיכול האב למוכרו לעבד אפילו שנתגייר, כמבואר לעיל, לפיכך כשהאב נתגייר, נעשה בנו כעבדו, ולא גרע מליד ביתו דכתיב (בראשית יז, יב) "וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוּל לְכֶם כָּל זָכָר לְדֹרְתֵיכֶם יְלִיד כְּבִית וּמְקַנֵּת כָּסֶף מִפֶּלֶךְ בֶּן גֵּר אֲשֶׁר לֹא מְזֻיָּעָה הוּא", ובתורת עבד מעכב את האב מלאכול קרבן פסח, ועל זה כתוב (שמות יב, מח) המול לו כל זכר ומיושב הכל בס"ד.

ובאמת הוא דבר המסתבר שהאב שהתגייר יכול למכור את בנו הקטן שנולד שלא בקדושה לעבד כנעני, כיון שזכות המכירה שנתנה תורה לאב גוי למכור את בנו הגוי לעבד, הוא מחמת שזן אותו ומפרנס אותו, וכן כתב בתוס' הרא"ש בריש קידושין (ד, א ד"ה אבל) שזכות מעשה ידיה של בתו שייך לאב, כיון שזן אותה, ולפי זה הוא הדין זכות מעשה ידי בנו שזן אותו, שייך לאב, ולכן יכול למוכרו, שאף על פי שאינו חייב לזון את בנו ובתו, אבל מנהג העולם שאב זן את בתו ובנו, וכן כתבו התוס' בגיטין (מז, ב בד"ה ולביתך) וז"ל "אי כתב רחמנא מעשה ידיה לאביה דקא מיתזנא מיניה, ואף על גב דמדאורייתא אינו חייב במזונות בתו, אלא דאורחא דמילתא הוא

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[סח - המשך]

איך יש ראייה מהכתוב לה' המול, דאיירי במילת גירות, שמילה של ישראל צריכה להיות לשמה

ולפי זה⁷ צריך לבאר הא דאמר בפרק ב' דעבודה זרה (כז, א) דרבי יהודה יליף דמילה צריך לשמה מקרא (פסוק מח) דועשה פסח לה', המול, ומפרש, לה' המול, ולפי זה, מנא לן בישראל, דזו מצוה לבד, דצריך לשמה, למילף מקרא דגו'. דלשם גירות, ודאי ערבי מהול אינו כלום, כיון דמל בעודו עובד גילולים [ועיין חתם

סופר (שו"ת, יורה דעה, ש).] אכן רבי יהודה לטעמיה אזיל, דסבר בפרק החולץ יבמות דף מו, א דלגירות סגי בחדא, או בטבילה או במילה, וכי טבל את הבן נכנס בקדושת המצוות, ותו נשאר המילה רק מצוה לבד כמו בישראל, ובכל זאת בעי לה' לשמה, והוי מצי למימר דטעמא דרבי יוסי דאין צריך לשמה, משום דלטעמיה דבעי מילה וטבילה בגר, רק מפרש אליבא דכולי עלמא, דרבי אליעזר ורבי יהושע (שם) גם כן מצו סברי דאין צריך מילה לשמה, מדאמר היכן מצינו, על כרחך משום דלה' אפסח קאי, ודו"ק היטב⁸.

לחוד, ועל זה כתיב "לה' המול", ללמד שבעינין לשמה, שמע מינא דמילת ישראל גם צריך לשמה.

ולפי זה, כשמקשה הש"ס שם על רבי יוסי מדוע אינו לומד מהאי קרא דלה' המול שצריך מילה לשמה, היה הש"ס יכול לתרץ דרבי יוסי לשיטתו שסובר שגר הבא להתגייר צריך מילה וטבילה, לכן אין ראייה מכאן למילת ישראל שהיא רק מצוה בלבד, אבל הטעם שמתרץ הש"ס תירוץ אחר, כיון דרבי אליעזר ורבי יהושע סברי שם ביבמות, דטבילה לחוד מהני, ולדבריהם איירי במילה שהיא מצוה לחוד, ולדבריהם צריך ליישב הכתוב, כדי שלא יהיה בהכרח שחולקים על רבי יוסי וסוברים שמלה צריכה להיות לשמה, לכן אמרו שאפשר דלה' קאי על פסח ולא על המול, ואפילו סוברים שאיירי במילה שהיא מצוה לחוד, אין ראייה שצריך מילה לשמה, ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

⁸ תמצית דבריו: רבי יהודה מביא ראייה מהכתוב להלן במילת זכריו "לה' המול", שמילה צריכה להיות לשמה. ויש להקשות, הא לפי המבואר בפסקא סד, איירי הכתוב במילת זכריו שלא נולדו בקדושה, ויש לומר, דדוקא מילה לשם גירות צריכה להיות לשמה, אבל מילת ישראל, שהיא מצוה לחוד לא צריכה להיות לשמה. אבל הביאור בזה, שרבי יהודה לשיטתו, שטבילה לחוד סגי בגר, לפיכך נעשה כבר ישראל בטבילה, והמילה היא מצוה לחוד, ועל זה כתיב לה' המול.

⁷ [סח] וכיון שנתבאר שהכתוב (שמות יב, מח) "וכי יגור אִתְּךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לְה' הַמּוֹל לוֹ כֹּל זָכָר", איירי בגר שבניו לא נתגיירו עמו, ולא נולדו בקדושה, ואף על פי כן מעכבין אותו מלאכול בקרבן פסח, ומילת זכריו אלו היא לשם גירות, ועל ידי מילה זו יכנסו תחת כנפי השכינה, לפי זה יש להקשות על רבי יהודה, דהנה איתא בעבודה זרה (כז, א) דרבי יהודה יליף שמילה של ישראל צריכה להיות לשמה, מדכתיב "פֶסַח, לְה' הַמּוֹל", ודרש "לה' המול", ללמד שצריך לימול לשם ה'. והנה, קרא זה איירי במילה לשם גירות, אם כן איך נלמד ממילה לשם גירות שצריכה להיות לשמה, למילת ישראל. והרי אינו דומה כלל, דמילת ישראל היא מצוה לבד, שכן הנולד בקדושה, ישראל הוא גם לפני המילה, והמילה רק מצוה ככל המצוות, אבל מילת גוי לשם גירות על ידה נכנס תחת כנפי השכינה, אם כן יש לומר, דדוקא מילה זו צריכה להיות לשמה, דבה איירי קרא, אבל מילה של הנולד בקדושה אינה צריכה להיות לשמה.

ומבואר חילוק זה בחתם סופר (שו"ת יורה דעה סימן ש) שמביא קושיית היעב"ץ (שו"ת חלק ב, קסד), על רבי יוסי, שסובר בעבודה זרה (כז, א) שמילה אינה צריכה להיות לשמה, וביבמות (מו, ב) אמר רבי יוסי שגוי שמל שלא לשמה אינו מילה, ותירץ החתם סופר, דאינו דומה מילה לשם גירות, דבה גם רבי יוסי מודה שצריך לשמה, אבל מילה שאינה לשם גירות, אלא מצוה לבד, אינה צריכה לשמה לפי רבי יוסי. והשתא יש להקשות, לפי זה איך מביא רבי יהודה ראייה מהספוק "לה' המול" דאיירי לפי המבואר בפסקא הקודמת במילה לשם גירות, למילה של מצוה לחוד.

ונראה, דרבי יהודה לטעמיה, דסובר ביבמות (מו, א) דלגירות אין צריך גם טבילה וגם מילה, וסגי בחדא, או מילה או טבילה, אם כן אם טבל הבן, לא נשאר עליו אלא מצות מילה לחוד, כי כבר נכנס תחת כנפי השכינה בטבילה

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[סו]

(יב, מד) וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְּנַת פֶּסַח וּמִלְתָּהּ אֹתוֹ אִזּוֹ יֵאָכֵל בּוֹ:

מה הטעם שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול קרבן פסח, וטומאת בניו לא מעכבתו (יב, מד) ומלת אותו אז יאכל בו. במכילתא (מסכתא דפסחא, פרשה טו) רבי עקיבא אומר, אינו רשאי לקיים לו עבדים בלתי נמולים, שנאמר ומלתה אותו אז יאכל בו. פירוש⁹, מכאן דאינו

רשאי להשהות בלתי נימול, מדמעכב את רבו מלעשות פסח, והטעם שמצווה הוא למולו. תדע, דאם העבד או בנו הוא טמא וזב, לא מעכב את אביו ורבו מעשיית הפסח, ופשוט. שוב ראיתי להשאגת אריה סימן נ"ג במה שתמה על הרמב"ם (קרבן פסח ה', ו), וכל דבריו אינם מוכרחין. ולא הביא המכילתא שלפנינו, יעויין שם¹⁰.

דמילתו מעכב את האדון מן הפסח, דזה מיירי בעבד שנתחייב במצות מילה, שאמו טבלה כבר לשם שפחות קודם שנולד וקנאו מישראל, אי נמי הוא יליד ביתו, ורמי מצות מילתו על האדון למולו, לפיכך אם לא מלו מעכבו מפסחו, אבל גבי שפחה, מדצריכה טבילה לשם עבדות, שמא מינא דלא טבלה אמה לשם שפחות קודם שנולדה והרי היא נכרית גמורה, דאם לא כן לא צריכה טבילה כיון שנולדה מן השפחה, וכבר טבלה אמה לשם שפחות וכיון דלא רמי מצות טבילתה על האדון, ואם רצה לקיימה בנכרותה הרשות בידו, אמאי טבילתה מעכבת את האדון מן הפסח, והרי גבי עבד נמי בכהאי גוונא, היכא שקנה עבד מן השוק ואינו רוצה למולו, אין מילתו מעכב את האדון מן הפסח, כיון דאינו חייב במצות מילה, דהא עכו"ם גמור הוא, ולא חייבה תורה למול אלא יליד ביתו ומקנת כסף שנולד מן השפחה שטבלה כבר לשם שפחות, דבעל כרחו רמי חיובו על האדון למולו, אבל עבד נכרי לא "עכ"ל.

אבל לפי המבואר במכילתא, אפילו עבד שקנה מהשוק מעכבתו מלאכול קרבן פסח, כי מצוה על האדון למול את עבדיו ולא לקיימם ערלים, ומבואר היטב שיטת הרמב"ם בס"ד.

¹⁰ תמצית דבריו: הטעם שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול קרבן פסח, כיון שמצוה על האדון למול את עבדיו ולא לקיימם ערלים, לפיכך אסרה עליו תורה לאכול קרבן פסח, כדי שיקיים מצות מילת עבדיו, מה שאין כן טומאת בניו, אינו מעכב מלאכול קרבן פסח, כי אין מצוה על האב לטהר את בניו מטומאתן כדי שיאכלו קרבן פסח.

[זז]

⁹ [סו] (שמות יב, מד) "וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְּנַת פֶּסַח וּמִלְתָּהּ אֹתוֹ אִזּוֹ יֵאָכֵל בּוֹ" ע"כ. יש לתת טעם, מדוע מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בקרבן פסח. ונראה על פי המכילתא (מסכתא דפסחא פרשה טו) וז"ל "רבי עקיבא אומר, אינו רשאי לקיים לו עבדים ערלים, שנאמר ומלתה אותו" [א. ה. רבינו גורס רבי עקיבא, ולפנינו הוא רבי אליעזר]. ע"כ. מבואר דאסור לאדון להניח עבד כנעני שלא מהול, ולא דוקא כדי לאכול קרבן פסח, אלא גם לפני הפסח, או בזמן הזה חייב למול את עבדו.

וצריך ביאור, מנין לרבי עקיבא שאינו רשאי לקיים לו עבדים ערלים. אבל הטעם הוא פשוט, דהיה קשה לרבי עקיבא, מה הטעם שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול קרבן פסח, אלא שמע מינה דמצוה על האדון למול את עבדיו, ואינו רשאי לקיימם ערלים, לפיכך אסרה עליו התורה לאכול קרבן פסח עד שימול עבדיו, כדי שימולם. דאין לומר שהטעם שמעכב הוא מפני שאין לאכול קרבן פסח אלא אם כן כל בני ביתו ראויים לאכול, דהרי אם היו בניו טמאין או זבין אין מעכב את האב לאכול קרבן פסח, [ואפילו אם מזוידין ולא טובלין, לא מצינו שמעכב את אביהן לאכול קרבן פסח]. אלא שמע מינא דהטעם הוא מפני שמצוה על האדון למול את עבדיו, מה שאין כן לטהרן מטומאה, זה ביאור שיטת רבי עקיבא, ומיושב הכל בס"ד.

ועל פי זה יתבאר לנו שיטת הרמב"ם. דהנה הרמב"ם (קרבן פסח ה, ה) כתב וז"ל "כשם שמילת עצמו מעכבתו מלעשות פסח, כך מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו בין גדולים בין קטנים מעכבת אותו, שנאמר המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו, ואם שחט קודם שימול אותם הפסח פסול, וכן טבילת אמהותיו לשם עבדות מעכבתו, ודבר זה מפי הקבלה שהטבילה לשפחות כמילה לעבדים" עכ"ל. והקשה השאגת אריה על דברי הרמב"ם, מדוע מילת אמהותיו מעכבתו לאכול קרבן פסח, דאינו דומה למילת עבדיו, דאינו מעכב אלא באופן שכבר חל עליהם חיוב מילה.

דו"ל (שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן נג) "ולא דמי לעבד מקנת כסף

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[זי]

(יב, מו) בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֵצִים
לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ:

מה בא ללמד אריכות הלשון "מן הבית מן הבשר"

(יב, מו) לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה. אִם¹¹ נֹאמַר
דַּאימורִים אֶקְטִירֵנָהוּ בַּמִּצְרַיִם, וְכִמו דְּבַעֵי בַּגְמֵרָא פְּסָחִים צו, א,
וּפְסָח נֹאכֵל בְּשֵׁתֵי חֲבוּרוֹת (פְּסָחִים פּו, א), אִם כֵּן הִיא אֲסוּר

להוציא הבשר חוץ לחבורה (פסחים פה, ב), והאמורים היו מוצאים מחבורה לחבורה, רק מן הבית לא היו מוציאים משום אל יצא איש (פסוק כב), אם כן הבשר נפסל טפי במחיצה יותר מן האימורים. וזה שדייק מן הבשר חוצה, דהאימורים שייכי לפסח בכללו להקטירם, ולגבי האימורים שתי החבורות כחדא נינהו, ולכן מותר להוציאם מחבורה לחבורה. ובגמרא (שם, פה, ב) דריש חוצה על חוץ לחבורה, והאימורים אינם נאסרים אך להוציא מן הבית ולא מחוצה, ודו"ק¹².

והטעם בזה הוא, דחלוקת הפסח לשתי חבורות אינה אלא על הבשר של אכילה, אבל הקטרת האימורים שהיא להקטיר על גבי המזבח אינה מתחלקת בין החבורות. שאפילו שחלקו את הקרבן לשנים, ולכל חבורה יש חלק מהאימורים בחלק שלה, מכל מקום, חלות החלוקה חלה רק על הבשר לאכילה, אבל האימורים שהם כדי להקטיר על גבי המזבח, שייכים לפסח בכללו ולא לחבורה, שהרי הם להקטרה ולא לאכילה, ולכן לענין האימורים שתי החבורות הם כחבורה אחת, ולכן מותר להוציא את האימורים מחבורה לחבורה, שאינם שייכים לחבורות, ואיסור הוצאת אימורין מהבית אינו מחמת החבורה, אלא מחמת איסור אל יצא איש מפתח ביתו.

העולה מזה, שיש שני דינים בקרבן פסח: א. הבשר של אכילה, והוא נחלק לחבורות, ואסור בהוצאה מחבורה לחבורה. ב. האימורים, שאינם נחלקים לחבורות, ונקטרים יחד בתוך בית אחד, ואסור להוציאם רק מן הבית ולא מן החבורה.

ועל פי זה יאיר לנו לשון הכתוב כחומר, דהכתוב בא ללמד על שתי דינים הללו. וכך פירוש הכתוב: "לא תוציא מן הבית" את האימורים, דהאימורים שייכים לקרבן פסח, ושם "פסח" עליו, ולא שם בשר עליו, וזה אסור להוציא רק מן הבית, אבל מותר להוציא מחבורה לחבורה. "מן הבשר חוצה" אבל את הבשר של אכילה, לא תוציא חוצה לחבורה, וכן הוא בגמרא (פו, ב), שדרשו איסור הוצאה של הבשר מחבורה לחבורה מתיבת חוצה, כמובא לעיל, ועל כורחך אין דרשה זו על האימורים, דמותר להוציא אימורים מחבורה לחבורה, ומיושב הכל בס"ד.

¹² תמצית דבריו: יש לדקדק, מה בא הכתוב ללמד באריכות הלשון "מן הבית מן הבשר". בשלמא הא דכתיב "חוצה", אינו קשה, דאף על פי שכבר כתוב "לא תוציא", בא להוסיף איסור להוציא מחבורה לחבורה. אבל הביאור בזה, דבקרבן פסח היו

¹¹ [סז] (שמות יב, מו) "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ", ע"כ. יש לדקדק, מה בא הכתוב ללמד בהא דכתיב "מן הבית מן הבשר חוצה", די לכתוב "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא", ובפסחים דרשו מדכתיב "חוצה", דבא ללמד שאין מוציאו מחבורה לחבורה, דגרסינן (פסחים פה, ב) "מחבורה לחבורה מנין - דתניא: לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין - תלמוד לומר חוצה - חוץ לאכילתו", ע"כ. ומכל מקום, די לכתוב "בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא חוּצָה", ומה בא ללמד הא דכתיב "מִן הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר".

ונראה, דהנה בפסחים (צו, א) בעי רבי זירא, היכן היו מקטירין אימורין של פסח מצרים, ומסיק [על פי פירוש רש"י] דלא היה מזבח לאימורים. ולא מבואר אם הקטירו או לא. מכל מקום, אם נאמר דהקטירו אימורים, יתישב הכתוב היטב אליבא דרבי יהודה, דסובר בפסחים (פו, א) דפסח נאכל בשתי חבורות.

דהנה, אף על פי שפסח נאכל בשתי חבורות, אסור להוציאו מחבורה לחבורה (פסחים פה, ב), אבל את האימורים היו מוציאים מחבורה לחבורה להקטירם. [או שסברא היא, שלא היו מקטירין למחצה כל חבורה את חלק האימורים שלה, או שמתברא היה מפתן הבית המזבח. מכל מקום דברי רבינו הם על דרך שנאמר שאת האימורים היו מקטירים יחד]. נמצא, שאת הבשר לאכילה היה אסור להוציא מחבורה לחבורה, אבל את האימורים היו מוציאים מחבורה לחבורה, אבל מכל מקום, חוץ לבית לא היו מוציאים את האימורין, דהיה אסור לצאת מן הבית, כדכתיב (שמות יב, כב) "וְאֵתֶם לֹא תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר", אם כן מבואר שהבשר היה נפסל במחיצה טפי מהאימורין, שהבשר נפסל ביוצא חוץ לחבורה, והבשר נפסל רק ביוצא חוץ לבית.

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כתוב לעיל כל עדת ישראל יעשו אותו

(יב, מו-מז) ועצם לא תשברו בו. כל עדת בני ישראל יעשו אותו. פירוש¹³, דהוה אמינא דאם אכל כזית פסח, ושוב ליכא רק עשה דאכילת קדשים ולא דחי, אבל עשה דפסח שאין לו כזית, הוה אמינא, דאתי עשה דאכילת פסח ודחי לא תעשה, קא משמע לן דלא, וזה דקאמר ועצם לא תשברו בו, פירוש לאכול המוח

הנה מבואר דלולי יתורא דקרא, הוה אמרינן שמותר לשבור עצם כדי לאכול המוח, דיבוא עשה וידחה לא תעשה, אבל מיתורא דקרא ילפינן דגזרת הכתוב היא, שלא אומרים בלאו זה, יבוא עשה וידחה לא תעשה. ועל פי זה יתיישב היטב, דהנה לצאת ידי מצות אכילת פסח די באכילת כזית אחד (רמב"ם קרבן פסח, ח, ג. ומקורו במשנה (פסחים צא, א) והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית, שוחטין עליהן). אבל עשה דאכילת קדשים היא לאכול את כל הקדשים ולא להותיר מהם כלום, שלא יבואו לידי נותר (רמב"ם מעשה הקרבנות י, א).

ולפי זה הוה אמינא, דהא דאסרה תורה לשבור עצם כדי לקיים מצות עשה, היינו דוקא אם כבר אכל כזית קרבן פסח, ויצא ידי מצות עשה דאכילת קרבן פסח, אבל יש עליו עשה דאכילת קדשים, על זה בלבד אמרה תורה דלא אמרינן יבוא עשה דאכילת קדשים וידחה לא תעשה דעצם לא תשברו בו, אבל אם לא אכל כזית קרבן פסח, ואין לו אפשרות לאכול כזית אלא אם ישבור העצם ויאכל גם המוח, וזה יתכן באופן שנמנו על קרבן אחד הרבה אנשים, ולא הגיע לכל אחד כזית מן הקרבן, הוה אמינא דידחה עשה דאכילת קרבן פסח את לא תעשה דעצם לא תשברו בו, דדוקא עשה דקדשים אינו דוחה.

לפיכך לאחר הכתוב ועצם לא תשברו בו, סמך וכתב כל עדת ישראל יעשו אותו, דמקרא דלעיל לומד רבי נתן בפסחים שכל ישראל יוצאין בפסח אחד, דתניא (פסחים עח, ב) "רבי נתן אומר: מניין שכל ישראל יוצאין בפסח אחד, תלמוד לומר (פסוק ו) ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כל הקהל שוחטין, והלא אין שוחט אלא אחד, אלא מלמד שכל ישראל יוצאין בפסח אחד" ע"כ, לפיכך חזר הכתוב עוד פעם וכתב "כל עדת ישראל יעשו אותו", ללמד שלא תשברו בו עצם אפילו באופן שכל עדת ישראל יעשו אותו, ואין לכם כזית לעשה דקרבן פסח.

והשתא מיושב היטב כל הדקדוקים, דבאמת כבר כתיב האי קרא לעיל, ולא בא כאן אלא ללמד על עצם דין לא תשברו בו אפילו כדי לקיים מצות עשה דקרבן פסח, אם כן כאן בדיוק מקומו. ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

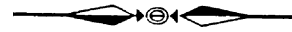

[סח]

(יב, מו-מז) בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוץה ועצם לא תשברו בו: כל עדת ישראל יעשו אותו:

מדוע סמך הכתוב "כל עדת ישראל כו" ללא דלא תשברו בו עצם. ועוד דכבר

שני דברים: א. אימורים להקטרה. ב. בשר לאכילה. את האימורים היה מותר להוציא מחבורה לחבורה, כי לא חל עליהם חלות החלוק לחבורות, שהם עומדים להקטרה, ושייכים לקרבן עצמו, ואינם שייכים לחבורה, שהיא לאכילה. לכן מותר להוציא האמורין מחבורה לחבורה, ורק מחוץ לבית אסור מטעם אחר, דכתיב אל יצא איש. וזה הוא אריכות הלשון: "מן הבית", היינו את האמורים, "מן הבשר החוצה", היינו את הבשר לאכילה, לא יוציא מחבורה לחבורה.

[סח]

¹³ [סח] (שמות יב, מו-מז) "בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוץה ועצם לא תשברו בו: כל עדת ישראל יעשו אותו", ע"כ. יש לדקדק, דלכאורה אין מקומו של הכתוב "כל עדת ישראל כו" במקומו, דלעיל כשצויה בתחלת הפרשה (פסוק מג) על מצות קרבן פסח, היה לכתוב "ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח [כל עדת ישראל יעשו אותו] כל בן גֵר לא יאכל בו", ושם הוא לכאורה מקומו, אבל כאן שצויה בפרטי הלכות הקרבן, מה ענין שכתב כאן כל עדת כו'. וביותר תמוה, דכבר כתוב לעיל (פסוק ו) "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים".

ונראה, על פי הא דתניא (פסחים פה, א) וז"ל "ועצם לא תשברו בו (פסוק מו). אחד עצם שיש בו מוח, ואחד עצם שאין בו מוח. ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בלילה הזה (פסוק ו), בבשר שעל גבי העצם. או אינו אלא בבשר שבתוך העצם, ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו, בעצם שאין בו מוח, אבל בעצם שיש בו מוח, שובר ואוכל. ואל תתמה, שהרי יבא עשה וידחה לא תעשה. כשהוא אומר (במדבר ט, יב) ועצם לא תשברו בו בפסח שני, הוי אומר: אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח" ע"כ.

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ונמצא דהעובר שיש בה הוי בן נכר שאוכל פסח, ותהא אמו אסורה לאכול פסח משום שהעובר ניזון מזה, וכמו שאסר לאמו של שמשון לאכול חרצן וזג בימי עיבורה משום שמשון (שופטים יג, ד). לזה אמר, תורה אחת, וכמו שישראלית מעוברת נימנית ואוכלת בפסח, כן מעוברת גיורת אוכלת בפסח. או משום דאין בנה צריך טבילה דעובר ירך אמו. אף אם נאמר דטעמא הוי משום דעובר אין חציצה, דהיינו רבייתא [כמפורש יבמות עח, א], והוי כאילו הטבילוהו לעובר, וזה דוקא באם נודע שהיא מעוברת, אבל אם לא נודע שהיא מעוברת, אז לא נתכוונו להטביל את העובר, ובנה צריך טבילה משנולד [עיין דגול מרבבה (יורה דעה רסח, ו)], בכל זאת אוכלת היא בפסח, דאין העובר אוסר עליה מלאכול בפסח, ולא דמי לנזירות שמשון. ודו"ק¹⁴.

שנתגיירה אסורה בקרבן פסח.

קא משמע לן קרא, דמעוברת גיורת דינה כמעוברת ישראל, ולזה כתבה תורה האי קרא דגר כאזרח, היינו, שמעוברת גיורת כמעוברת ישראל, וכשם שמעוברת ישראל אוכלת בקרבן פסח, כך גם מעוברת שנגיירה אוכלת בקרבן פסח, והטעם שבאמת מותרת, או מפני שעוברת אינו צריך טבילה מפני שעובר ירך אמו, והרי הוא טבל בעצמו כירכה, או שאפילו אינו ירך אמו וצריך טבילה בעצמו, אבל טבילת אמו מועלת לו, שהרי גם הוא טובל בעצמו במים, וגופה אינו חציצה, כי זהו גידולו, כמבואר כל זה ביבמות (עח, א).

ובדגול מרבבה (יורה דעה רסח, ו) כתב, דלפי הטעם שעובר אינו ירך אמו וטבילת אמו מועלת לו ולא הוי חציצה, מכל מקום, אם בית דין לא ידע שהיא מעוברת, ולא התכוון להטביל את העובר, יתכן שצריך טבילה. ולפי זה מצאנו אופן שמעוברת שנתגיירה בנה צריך טבילה. ואפילו בזה היא מותרת לאכול קרבן פסח, דומיא דמעוברת ישראל, ואינו דומה לשמשון. [ששם היה דין מיוחד שציוה ה', אבל אינו שייך לסתם מעוברת, וכל זה חידשה תורה בהאי קרא].

¹⁴ תמצית דבריו: אף על פי שלפני כן כבר כתוב שגר הוא כאזרח הארץ, האי קרא בא ללמד, ששום מעוברת שנתגיירה למעוברת ישראל, דהוה אמניא שגירות מעוברת אסורה בקרבן פסח מפני העובר שהוא בן נכר, קא משמע לן קרא שמותרת, כמו מעוברת ישראל שנמנית על קרבן פסח, או מפני שבנה אין צריך טבילה שהוא ירך אמו, או מפני שאין לאסור על המעוברת מה שאסור

(פסחים פה, א), אף אם כל עדת בני ישראל יעשו אותו [עיין פסחים עח, ב מימרא דרבי נתן], היינו אפילו אם נימנין כולם על פסח אחד, וצריך לשבור העצם כדי להשלים כזית, גם כן לא תשברו¹⁴.

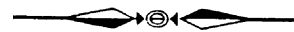
[טט]

(יב, מט) תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם:

מאי קמ"ל קרא, הרי לפני כן כתוב שהגר הוא כאזרח

(יב, מט) תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם. נראה¹⁵ דמלמד, דאם נתגיירה מעוברת, לא נאמר דבנה צריך טבילה,

¹⁴ תמצית דבריו: הטעם שסמך הכתוב "כל עדת ישראל כו" ללא דלא תשברו בו עצם, ועוד דכבר כתוב לעיל כל עדת ישראל יעשו אותו, דבא ללמד, שאפילו אם אין לו כזית בשר לקרבן פסח ללא המוח שבעצם, וכגון שכל ישראל יעשו אותו, שנמנו הכל על קרבן אחד, אפילו הכי, לא יבוא עשה דאכילת קרבן פסח וידחה לא תעשה דעצם תשברו בו כדי להשלים את הכזית על ידי המוח שבעצם.

[טט]

¹⁵ [טט] (שמות יב, מט) "תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם", ע"כ. יש לרדק, מה בא להשמיענו, דכבר כתיב לעיל מינה דהגר דינו כאזרח הארץ, דכתיב (פסוק מח) "וכי יגור אִתְּךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לְה' הַמּוֹלֵל לוֹ כֹּל זֶכֶר וְאָז יִקְרַב לְעִשְׂתּוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרְלָל לֹא יֵאכַל בוֹ".

ונראה, דבא ללמד על מעוברת שנתגיירה, דהוה אמניא שבנה צריך טבילה, ושטבילתה אינה מועלת לבנה, ואם כן העובר אסור באכילת קרבן פסח, דגוי אסור בקרבן פסח, והעובר ניזון מאכילת האם, ומה שאסור לעובר אסור לאם לאכול, כשם שמצינו אצל שמשון דכתיב (שופטים יג, ג-ה) "וַיֵּרָא מִלְאָךְ ה' אֶל הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הֲנֵה נָא אֶתְּ עֲקָרְךָ וְלֹא יִלְדָּתְךָ וְהָרִית וְיִלְדָּתְךָ בֵּן: וְעַתָּה הִשְׁמָרִי נָא וְאֵל תִּשְׁתִּי יֵין וְשִׁכָר וְאֵל תֵּאֲכָלִי כֹל טָמֵא: כִּי הִנֵּה הָרָה וְיִלְדָּתְךָ בֵּן וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֵאשׁוֹ כִּי נָזִיר אֶלֶהִים יִהְיֶה הַנֶּעֱרָר מִן הַבֶּטֶן וְהוּא יִחַל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים", אם כן גם מעוברת

משך חכמה

חג הפסח – פרשת אכילת פסח מצרים מפרשת בא פסקאות סב - ע

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ה – כח טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

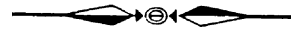
[ע]

(יב, נ) וַיַּעֲשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן כִּן עָשׂוּ:

מדוע כתוב "ואת" אהרן

(יב, נ) כאשר צוה ה' כו' ואת אהרן כן עשו. לא¹⁷ כתב ואהרן כמו בפרשה הקודמת (יב, כח), משום דאמרו במדרש רבה פרשת ואתחנן (ב, כט) האי מאן דאכיל לקדירה ידע טעמא דתבשילה. כן משה, שנענש על שהשהה את בנו מלמול (נדריים לא, ב), טעם

לעובר, לכן, אפילו באופן שבנה צריך טבילה, מותרת בקרבן פסח.

[ע]

¹⁷ [ע] (שמות יב, נ) וַיַּעֲשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן כִּן עָשׂוּ, ע"כ. יש לדקדק, מדוע כתוב "ואת", בין משה ואהרן, ולעיל על מצות עשיית קרבן הפסח בלא "את" (פסוק כח) וַיִּלְכְּדוּ וַיַּעֲשׂוּ כַּיָּשָׁר אֶת אֶהֱרֹן כִּן עָשׂוּ.

ונראה על פי המבואר בבבא קמא (סה, ב), דבכל מקום "את" בא להפסיק. כמו כן כאן "את" בא להפסיק. דהנה, לעיל בעשיית קרבן הפסח היו שוים משה ואהרן, לכן לא כתוב "את" להפסיק, אבל כאן במצוות מילה המעכבת על קרבן פסח, דכתיב לעיל מיניה (פסוקים מח-מט) "וְכִי יִגְדֹר אֶתְּךָ גֵּר וְעֶשְׂתָּה פֶסַח לְה' הַמּוֹל לֹךְ זָכָר וְאִזְּבַח לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה קָאֲזַרְחָהּ הָאָרֶץ וְכָל עָרָל לֹא יֵאָכֵל בּוֹ: תוֹרָה אַחַת יְהִי לְאֲזַרְחָהּ וְלִגְרָהּ הִגֵּר פְּתוּקָם", לא היו שוים משה ואהרן, משני טעמים:

האחד, דהנה איתא במדרש רבה (דברים ב, כט) מדוע ראה משה ליתן נפשו על ערי מקלט בחייו, שהרי לא היו קולטות רק לאחר שבאו לארץ ישראל ונבחרו אלו שבארץ ישראל (מכות ט, ב), ואמרו במדרש, שכיון שמשה ברח ממצרים שחשש שיהרגוהו, לפיכך הזדרז להבדיל ערי מקלט, שמשל הוא "מי שאכל את התבשיל יודע טעמו". ועל פי זה יש לומר דגם כאן בציווי על מצות מילה, הרי אמרו בנדריים (לא, א) על הפסוק (שמות ד, כד) וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׂוּהוּ ה' וַיִּבְקֹשׂ הֶמְיֹתוֹ, שבגלל שמשה התרשל על המילת בנו רצה להמיתו, לפיכך כאשר צוה ה' את משה ואהרן על מילה שמעכבת את אכילת הקרבן, היה משה בדרגה גבוהה יותר, כי כבר הרגיש פעם פחד מיתה שהתעכב למול את בנו, מה שאין אהרן, לכן בציווי על מילת בניו

טעם אחר בהאי פרשה, דנצטווה על המילה יותר מאהרן. עוד יש לומר, דכתבו (מהר"ץ חיות נדריים לב, א ד"ה מיד), דמדנין היה מבני קטורה (בראשית כה, ב), וגם הנשים חייבות במילה למול בניהם, ואם כן אשת משה, היה מילת עבדים וזכרים מעכבין אותה מפסח, אבל אשת אהרן לא היו מילת נשים ועבדים מעכבין אותה, כיון שאינה מוזהרת על זה. אם כן, אין המצוה שוה לשניהם, לכן כתיב ואת אהרן, פסקיה קרא [בבא קמא סה, ב] ודו"ק¹⁸.

ועבדיו שמעכבת אכילת קרבן פסח, לא היו משה ואהרן שוים בדרגתם, לכן כתוב "את" להפסיק ביניהם.

ועוד טעם יש לומר בזה, דהנה במהר"ץ חיות (נדריים לב, א) הביא בשם יפה תואר (פרשת לך לך) דאף על פי שאמרו בקידושין (כט, א) שאשה פטורה למול את בנה, הני מילי בבנות ישראל, אבל בבנות נח גם הנשים חייבות, והיינו לשיטת הרמב"ם (מלכים י, ח) שזרעה של קטורה חייבים במילה, גם הנשים חייבות למול את ביניהם, דבכני נח אין הבדל בין אנשים לנשים. ועל פי זה, צפורה אשת משה שהיתה מבנות קטורה, כיון דמדנין הוא מבני קטורה (בראשית כה, ב), אם כן היתה אשת משה גם מעוכבת לאכול בקרבן פסח עד שתמול את בנה או את עבדה, אבל אשת אהרן לא היתה מעוכבת לאכול בגלל מילת בנה או עבדה, לפיכך אין משה ואהרן שוים בזה, ולכן כתוב "את", להפסיק בין משה ואהרן במצוות מילה המעכבת את אכילת קרבן פסח.

¹⁸ תמצית דבריו: הטעם שכתוב ויעשו כו' כאשר צוה ה' את משה "ואת" אהרן, ולעיל בעשיית הפסח כתוב ויעשו כאשר צוה את משה ואהרן, כיון שלענין ציוי המילה שמעכבת קרבן פסח, לא היו שוים משה ואהרן בדרגת קבלת המצוה משני טעמים: א. משה כמעט מת שהתעכב למול את בנו, לכן קיבל את המצוה ביתר שאת. ב. שאשת משה היתה מבני קטורה, שמדין מבני קטורה, וזרעה של קטורה חייבים במילה, וגם הנשים חייבות למול את ביניהם, לכן היה הבדל בין מצות משה לאהרן, שאשתו לא היתה חייבת למול את בנו, כדי לאכול קרבן פסח.

